

תכלית הימים – הלילות... (על אימרה עתיקה)

טוביה פרשל

לשמוע דרשת הדרשן בעניני היום. "הזוקק לומר בתחילה תכלית ראש חודש, לפי שאנו מונים המועדים ממולד הלבנה".

גדול הלימוד המביא לידי יראת שמים ומעשי המצוות. בראש השנה עומד האדם למשפט ולבו מתמלא פחד מאימת הדין. זהו: תכלית (ימי) הלימוד ראש השנה, כלומר, לפחד מפני אדון הכל! תכלית ראש השנה יום כיפור. הוא יום סליחה וכפרה, שבלעדיהן לא יזכה האדם בדין. תכלית יום כיפור תשובה, כאשר רק עם התשובה מכפר היום! תכלית תשובה עולם הבא, כי על ידי תשובה "זוכה ונזכה ונירש חיי עולם הבא", שהם "התכלית האחרון אשר בכל התכליות...".

בדרשה שנשא המהר"ם שיף בכ"ח חשוון שצ"א בפולדא לרגל סיום מסכת בבא קמא והתחלת מסכת כתובות (נדפסה ב"חידושי הלכות" שלו וגם בש"ס ווילנא, מסכת בבא קמא) הזכיר את "שאמרו הקדמונים בחומר עון הגזילה: בוא וראה תכלית השנה ימים טובים, תכלית ימים טובים יום כיפור, תכלית יום כיפור נעילה, ומתפללים להציל מעושיק ודינו..."².

דברים אלה, כנראה, אימרה אחרת שנוצרה בדמותה של הנזל.

אימרה היתה מהלכת בין גדולי האומה, המציינת ערכיו ודרך חייו של אדם מישראל: "תכלית הימים הלילות, תכלית הלילות שבתות. תכלית שבתות ראש חודש. תכלית ראש חודש המועדים. תכלית המועדים ראש השנה. תכלית ראש השנה יום כיפור. תכלית יום כיפור תשובה. תכלית תשובה עולם הבא".

האימרה מובאת בספר הדרושים "נהר פישון" לרבי יצחק אבוהב, "הגאון האחרון של קשטיליה", שנפטר בפורטוגל זמן קצר אחרי גירוש ספרד. הדרושים הועתקו על ידי תלמידיו והובאו לדפוס על ידי בנו רבי יעקב בקושטא בשנת רצ"ח. האימרה מופיעה בדרוש על מדרש תהילים ונאמר שם כי היא נמצאת במסכת יומא. ברם אין זכר לה בגמרות שלנו!

רבי אברהם ב"ר שבתאי הלוי, אביו של רבי ישעיה הורוויץ, בעל השליה, מקדיש בספרו "ברית אברהם" פרק שלם, המשתרע על כמה עמודים, לפירוש אימרה זו, שלפי דבריו היא מדרש! הננו להביא פירושו בקיצור:

תכלית האדם לימוד התורה. טרוד הוא במשך היום בצרכיו, ואינו יכול להפנות כראוי. הלילות שלו הם ללמוד וללמד. תכלית הימים הלילות! בשבת בירד להתמסר ללימוד ביתר שאת. המועדים מסוגלים עוד יותר לעיסוק בתורה. נקהלים

(2) בעמידה של נעילה, בתפילת "אתה הבלת אנש מראש"; "...ותחן לנו... באהבה את יום הכפורים הזה קץ ומחילה וסליחה על כל עונותי למען נחלל מעושיק ודינו...".

(1) נראה שגם במדרשים לא נמצאת אימרה זו.